

NOVA TRANSYLVANICA. TALIO.

DR. ILLÉSSY JÁNOSTÓL.

Az ellenséges viszony, mely III. Ferdinánd és I. Rákóczy György között évek óta fennállott, az 1642. év kezdetén oly feszültté vált, hogy a király kormánya minden perczen attól tarthatott, miszerint fegyverben álló ellenségeivel a francziákkal és svédekkel a fejedelem valóban megköti a véd- és dacszövetséget, mely iránt 1637 óta több-kevesebb nyiltsággal folytatott alkudozást. Ismerve az öreg Rákóczi jellemét, valóban nagy okokat kell föltételeznünk, a melyekért nem száná oly dologba elegyedni, «melynek kimenetele igen bizonytalan és nagy szerencsén forgana, féltvén szép békeeséges országát, fejedelmi házáat és szép gazdagságát kockáztatni.»¹

Ha az országos bajok, mint az alkotmány gyakori megsértése s különösen a protestánsok üldözése még az oly bölcs, türelmes fejedelmet is, a milyen Bethlen Gábor volt, fegyverre kényszeríték, mennyivel inkább kellett tartani I. Rákóczy Györgytől, a ki türelmetlenül csüggött vallásán s azt, ha nem oly törvénytelen módon is, mint Ferdinánd a római katolikust, uralkodóvá szerette volna tenni országában. Elég csak a jezsuiták üldözésére és a zsidózók megszentencziázására utalnunk.

De nemcsak a közügyek, hanem talán még inkább személyes sérelmei is nagyban közrehatottak a fejedelemnél fegyveres mérkőzéssel szerezni magának elégtételt. A befolyásos magyar urak közt igen sok ellensége volt. Ezek száma Pázmány halálával Lósy

¹ Szalárdy: Siralmas Krónika, 145. l.

Imre, majd Lippay György esztergomi hercegprímásokkal szaporodott. Különösen sokat kellett szenvednie Eszterházy Miklós nádortól és gr. Homonnay János felsőmagyarországi főkapitánytól. Emez atyjától örökölte az erdélyi fejedelmek iránti gyűlöletet s abból nem is igyekezett titkot csinálni. Amaz diplomatikai ravaszsággal a fejedelem jóakarójának mutatta ugyan magát s jó tanácsokkal bőven szolgált neki, de bizalmasai körében, sőt levelezéseiben kedvteléssel gúnyolta a fejedelmi ház gyöngéit. Rákóczy e két ember éles nyelvéről igen jól volt értesülve s követői által többször panaszkodott rájuk a királynak.

Idősb Rákóczy, mint ember és fejedelem, sok jeles tulajdonokkal dicsekedett. Mint fejedelem országa boldogságát lelkiismeretesen szívéen hordozá, mint ember jó férj és családapa volt; példás házaseletéről legelkeseredettebb ellenségei is csak tisztelet hangján nyilatkozhattak. Két gyöngéje azonban nagyon kihívta maga ellen a kritikát. Egyik a vagyongyűjtési szenvedélye, másik a hit dolgaiba való aprólékos beavatkozása. Mindkettőben osztozott vele hí felesége, Lorántfy Zsuzsanna, sőt az utóbbiban felül is multa. Köztudomású e korszak jellegzetes betegsége: a hitvitázás, mely nemcsak a templomi szószékeken, egyházi gyűléseken foglalkoztatta az embereket, hanem megyei és országgyűléseken, barátságos összejöveteleken, víg társaságokban úgy, mint unalmas magánosságokban. Történeti emlékeinkből látjuk, hogy az ilyen vitatkozások az udvari ebédeknek elmaradhatatlan fűszerét képezte. Szóval és írásban egyaránt úzték, nem volt ment tőle a legalsóbb és legfelsőbb társadalmi osztály. S hagyján, ha csak tisztán a hit mezején maradtak volna a polémiák! Mikor már az érvekből kifogytak s szép szóval egymást meggyőzni nem tudták, személyeskedésbe csaptak át s válogatott, sujtásos gorombaságokkal erőlködtek egymást lehurrogatni. A katolikus tábor főhadiszállása Nagy-Szombatban volt, a protestánsoké az erdélyi fejedelmi udvarban. Hol az egyik támadt, hol a másik, de nem szerettek elmaradni az «üstökvonásból». Még az ártatlanabb természetű theologikus művek sem maradtak viszhang nélkül. Ime egy példa a sok közül: 1637. aug. 15-én az öreg fejedelem fiai, György és Zsigmond letevén az urvacsorai vizsgát, ennek emlékére, mint ez abban az időben szokás volt, tanítójuk Keresztury Pál, a magyar Ratichius «Cristianus Lactens. . . » czim

alatt¹ egy munkát bocsátott közre. A kor természete szerint vallásos kérdések fejtegetése képezi a mű magvát, mindazáltal kevésbé erős polemikus éllel. Jobbára a felett elmélkedik, hogy a bűn és gonoszság ellen a hit oltalmazza meg az embert. De ennyi is elegendő volt, hogy «Egy Keresztyén Orvos-Doctor», a mely név alá Hajnal Mátyás jezsuita, a nádor udvari papja rejtőzött, «Kitett Czégér. . .» czímmel olyan feleletet adjon, melynek «tisztességes» hangja iránt már a mű teljes czíme sem hagy kétségben.² Az is a kor természetében leli magyarázatát, hogy Keresztury sem hagyta a maga jussát s már a következő esztendőben «Felserdült Keresztyén. . .» cím alatt³ úgy megfelelt az orvosdoctorrá lett «vak agg eb»-nek, hogy az azt, mint mondani szokás, aligha tette az ablakába.

Keresztury nem az egyedüli ember volt a fejedelmi udvarban, a ki tollharczra termett. Ott voltak még a nagynevű tanárok: Alsted, Bisterfeld, Piscator, a püspök Geleji Katona, az udvari pap Megyesi Pál s mások. Ilyen körben könnyen megmagyarázható, hogy a különben is túlbuzgó fejedelmi asszonyon szintén erőt vett az irodalmi dicsőség utáni vágy és «Moses és az Prophéták. . .»⁴ czímmel 1641-ben anthologia félet bocsátott közre, melyet «az Szent Irásnak gyakori olvasása között» szedegetett össze s a mely voltaképen kibővítése azon bibliai idézeteknek, melyeket a fejedelemszony Vásárhelyi Dániel jezsuitával való disputatiói alkalmával az örök életéről összeszedetett s udvari papjának, Megyesinek «Sz. Atyák öröme. . .» cz. munkájában közzétett.⁵

Az udvari emberek örömujjongással fogadták urnőjük művét s harsány hangon hívták fel az ellenpártot annak megczáfolására. Ilyes hizelkedésekkel valósággal elkábították a fejedelemszonyt. Lorántffy Zsuzsánna mindenestre eszélyesebben cselekszik, ha a

¹ Szabó K. R. M. K. II. 508. sz. Egy évvel később, 1638-ban magyarul is megjelent: «Csecsemő Keresztyén. . .» czímmel. Lásd Szabó K. R. M. Kt. I. 678. sz.

² Megjelent Pozsonyban 1640-ben. Szabó K. R. M. Kt. I. 704. sz.

³ Szabó K. R. M. Kt. I. 722. sz.

⁴ Szabó K. R. M. Kt. I. 716. sz. A «Magyar Könyv-Szemle» 1888. évf. 332. lapján közöltem Vanoviczy János fehérbarát levelét 1658-ból, melyből kitétnik, hogy Lorántffy Zsuzsánna még egy más könyvet is irt a «Szent Léleknek származásáról».

⁵ Szabó K. R. M. Kt. I. 701. sz. Lásd előszavát és 71—73. lapjait.

felekezeti torzsalkodásoktól távol tartja magát. A következmények megmutatták, mennyit ártott fejedelmi méltóságának és nőiességének ez irodalmi kísérlete. Mert midőn a megelőző polemiák által felizgatott katolikus tábor meglepetéssel tapasztalta, hogy a szenvedélyes eszmeviadalokban oly előkelő egyéniség is, mint a fejedelemlő, fölveszi ellenében a keztyűt, nem tekintvén a tisztesség korlátait, nem törődve a fejedelmi méltóság kiváltságaival, elvakult szenvedélyét egy oly könyvben elégitette ki, mely tartalmára és hangjára nézve az összes polemikus iratokat túlhaladta.

Az 1642. év legelején névtelenül magyar nyelven kiadott könyv «Nova Transylvanica» cím alatt jelent meg. Ekkoráig egyetlen példányát sem ismerjük. Mint alább látni fogjuk, nagyon érthető okok juttatták végpusztulásra. Tartalmából is csak annyit sejtethetünk, hogy az szerfelett botránnyos, sőt gyalázatos volt. Csupa személyeskedésből állott. Éle egyenesen a fejedelmi ház ellen irányult. — Lorántffy nevéből, célzással a kezdő szótagra durva és ügyetlen szójátékot csinált s ezzel kapcsolatban az öreg fejedelmet «kocsis»-nak nevezgette, a mely névvel különben már előbb gr. Homonnay generalis is rendesen illetni szokta.¹

Kazy² még egy igen izléstelen passust őrzött meg a gúnyiratból: «In prolusione arcam Dei e terra Philistaeorum in Judaeam duabus fordis revectam, induceret: per id tempus unâ taurâ eandem vehi diceret.» Ugy látszik az egész munka képletekben, de félreérthetetlen képletekben beszélt a fejedelmi házról s ha szószerint vesszük a Kazy által használt «prolusio» kifejezést, talán beszélgetés formába volt öntve. Ez a forma különben is tetszetős volt a nagy közönség előtt, mely a botránnyon már akkor is kapva kapott s a könyv hihetetlen gyorsasággal ismertté lett Magyarország legészakibb részében úgy, mint Erdély legdélibb zugaiban. «Igen elterjedett itt is kegyelmes uram az a rossz, mocskos írás, csaknem minden szegletben emlegetik és discurálnak fölöle», írja már áprilisban fejedelmi urának Bogádi András.³

Hasonló jelentések másoktól is érkeztek a fejedelemhez, a kinek a «Nova Transylvanica» igen kellemetlen napokat szerzett.

¹ Szalárdy id. m. 146. l.

² Franc. Kazy: Historia Regni Hungaria V. 53. l.

³ «Könyv-Szemle», 1883. 254. l.

A személye ellen irányuló támadást talán még eltűrte volna, hiszen a magas állású és a nyilvánosság terén működő egyéneket a kritika, bármilyen legyen is az, mint az árnyék kísérni szokta, de, hogy gyöngéden szeretett felesége tudomást ne szerezzen róla s az által magát aggasztó búsulásnak ne adja, az igen sok gondot okozott neki.¹ A környezetnek szigorúan meghagyta, hogy az öreg fejedelemasszony előtt szót se tegyenek róla. Rendeletet adott ki, hogy Erdélyben s a hatalma alatt álló magyarországi részekben a pasquillus elkoboztassék, minek folytán a nagyváradi könyvkereskedőnél talált példányokat megégették.² A szerző kipuhatólására minden eszközt mozgásba hozott s addig is, míg az eredményre vezetne, megtette a diplomatai lépéseket Ferdinándnál, kérve, követelve a merénylő példás megbüntetését. E végből Bogádi Andrászt küldé Bécsbe sajátkezűleg irt levelével, melyben hevesen panaszkodik, hogy «famosus ille libellus non modo nostro, sed et afflictissimo matris familias nomini tot tamque foedus labes aspersit, ut eas nullis lacrimis eluere possimus». A felség azt válaszolta, hogy nem ismeri ugyan a szerzőt, de mihelyt tudomására jut, a mégerdemelt büntetés nem marad el.³

Bogádi jelentésében azon véleményének adott kifejezést, hogy sokan vannak a szerzőséghez, mi által még inkább megerősítette Rákóczyt abban a kezdettől fogva táplált gyanujában, hogy e botrány az erdélyi jezsuiták műve, a kik ellen több ízben szigorúan föllépett s a kikkel most még inkább éreztetni kezdte haragját. Különösen gyanúsította pedig Rajki Gáspárt, a kiről Kazy azt a nehezen elfogadható dolgot tartotta fenn, hogy a fejedelemasszony fiát, Zsigmondot egy alkalommal egyenesen azért küldte hozzá Kolos-Monostorra, hogy őt a «Moses és a Propheták» cz. műve megczáfolására provokálja, a mely kihívás elől Rajki akkor azzal tért ki, hogy ahhoz neki se szellemi se vagyoni tehetsége nincsen, különben is megfelelt már rá Pázmány. Rákóczy úgy vélhette, hogy a «Nova Transylvanica» nem egyéb, mint erre a kihívásra való

¹ . . . istenes férje azt tartja vala nagy gondnak, miképen tudhatná azt úgy eltitkolni, úgy hogy magának füleibe ne menne, igyekeztvén abból következhető keserűségét és megeshető nyavalyáját távoztatni. Szalárdy id. m.

² Kazy id. m.

³ «Sárospataki Füzetek» 1866. VII—VIII. 678. I.

felelet s e véleményének nem is átalott nyilvánosan is a legkeményebb szavakkal kifejezést adni, annyival is inkább, mert rájött, hogy Rajki volt az, a ki az erdélyországi benső dolgokat a magyar uraknak elárulhatta.

Mialatt Rákóczy minden erejét arra fordította, hogy a szerzót kipuhatolja s várta, hogy e részben milyen elégtételt fog adni a király, egy senki által nem óhajtott kellemetlen incidens történt. Ugyanis Keresztury Pál elragadtatván könnyen lobbanó vitatkozási szenvedélyétől, több jóakarattal mint tapintattal, minden megbízás és előleges engedelem nélkül pártjára kelt a fejedelmi udvarnak s «Talia» czím alatt szintén magyarul ez év április vagy május havában¹ olyan feleletet adott a «Nova Transylvanica»-ra, mely ennek tartalmában úgy, mint hangban mit sem engedett s a támadást azzal torolta vissza, hogy a katolikusokat és a királyt szemenszedett kifejezésekkel illette.

Rákóczy ezt a «maga gondolatlan bátorságot» és «fogadatlan prókátorságot» nem köszönte meg Kereszturynek, mert ez által az elégtételköveteléstől és nyeréstől elesett. Ellenségeinek alkalmas fegyver volt ez, arra hivatkozván, hogy ime a fejedelem emberei hasonló mocskolódással illetik a más vallásúakat és a királyt. A nádor sietett is tudomására hozni a fejedelemnek, hogy nincs mit követelőznie. E levél, mely ezen folyóiratban már szellőztetett,² az irodalmi perre érdekes világot vet, minthogy még közölve sehol sem volt, egész terjedelmében itt veszi az olvasó:

«Illustrissime Princeps. Az elmúlt időkben valami rosz könyvecskét bocsátottak vala ki, kiről ő felségét is megtalálta vala Bogádi uram által kegyelmed, melyet úgy vagyon én is láttam, de látván mocskosságát meg sem olvastam, hanem ottan tilalmaztam másoktól is olvasását, melyet megértvén, hogy cum indignatione vöttem én is nagyobb titokban kezdték a dolognak eredetét tartani, úgy, hogy mind ez mai mapig sem tudhatják kitől jött ki. Azonban im három Collegium Rectori jövének hozzám csak szintén tegnap s hozának egy kis könyvecskét is, kit Kereszturyi Pál neve alatt adtak ki, melyben arra a rosz könyvecskére sokképen roszabbul

¹ Kassay máj. 8-án már értesíti a fejedelmet, hogy a könyvet megkapta. A király máj. 7-ki levelében még nincs róla említés.

² 1881 : 222. és 1883 : 249. l.

felelnék, bele kevervén egy rossz emberért az egész Catholicusokat, nagy káromkodással irván mindnyájunk ellen s bele kevervén a Pater Jesuitákat is, mintha azok irták volna azon rossz könyvet, maga nem egy sem két panasz volt a Paterektől én előtem arról: panaszolkodván a könyvecskének rossz és alkalmatlanul való írásáról s most ugyan követséget hoztanak hozzám Congregatiójokból, a ki im csak mostansággal volt Bécsben s magok szorgalmazták, hogy kikerestessék Authora, ne gyalázzódjanak és szenvedjenek ők miattok. Kérem is kegyelmedet nekik ezt ne tulajdonítsa, mert igazságot írok kegyelmednek sem hírek, sem tanácsok benne, sőt ily mocskos beszédért és írásért szólétsa meg ezt a Kereszthuri Pált is, ha az, akinek írja magát s ha már társól vette azt az irkálót, ne káromkodjék mindnyájunk ellen ily gazdul, mintha sem Istenünk, sem keresztyénységünk nem volna, sőt balgatag írásának praefatiójában fegyvert villogtat s azt hiszem, a mely szeléd elmével látom, kész is volna valaki rossz nyelvedéseért egymást vágatni velünk, meg nem gondolván, hogy nem volt, sem leszen soha oly hatalmasság s most sincsen, a ki ellen sokszor sok rossz és mocskos dolgokat ne irkálnának némely mocskosok, de a félék a böcsöletes személyeket nem szokták megbántani, hanem magok rosszaságának teszik csak czégérét ki. Ám nem régen is nyomtatának Debreczenben¹ egy rossz könyvecskét ki, rakva gyalázatos gyűlöltető káromlásokkal az is, a mint im ebben a rut mocskos Talioiban is egyebet ennél nem látunk, holott sem ész, sem tudomány, sem semmi keresztyéni szelédség benne nincsen. Kire nevet is adott Talionak nevezvén, de éktelen magyarázattal és epitetonnal, melyet elhittem tökéletesen, hogy a mint mi azt a rossz kibocsátott könyvecskét kárhoztattuk, hogy kegyelmed is ezt a Talio könyvecskének írását nem javallja és animadversioiban is vészi, mert ám taliozna, csak ne keverne ily balgatagul mindnyájunkat bele. Kegyelmedet még is kérem, mivel mindnyájunk keresztyének vagyunk és magyarok is s sok ellenségünk is vagyunk nekünk s ahhoz kevesen is s egyenetlenek is vagyunk, ne engedjük

¹ Itt — úgy látszik — egy elveszett vagy lappangó könyvre van célzás. Szabó K, bibliographiai művei szerint 1642-öt közvetlenül megelőzőtt évekből nem ismerünk ily botránykozttató iratot, hacsak Chiba Mártonnak 1637-ben megjelent «Romanocategorus»-át annak nem vesszük.

egy felől is az ilyen rossz irkálásokat meg, a kikben, mint valami ördög konkolyát úgy hintsék a gyűlölséget, veszedelmönknek közéletésére közinkbe. E confidens irásomnak kegyelmedet kérem megbocsásson s vegye azon szeretettel, a mint én irtam. Isten tartsa jó egészségben kegyelmedet. Hefflau 25. Maii 1642. kegyelmednek szeretettel szolgál Gróf E. Miklós.»¹

Keresztury Taliojának ma egy példánya sem ismeretes. Czimén kívül egyebet sem tudunk róla, még annyit sem, mint a Nova Transylvanicáról. Oka nyilván az, hogy a fejedelem rögtön utját vágta szélesebb körben való elterjedésének s a még szét nem kapkodott készletet hamarabb megsemmisíttette, mint a hogy az a Nova Transylvanicával történhetett. Még a közközre jutott példányokra is valóságos hajtóvadászatot rendeztek a fejedelem emberei s közhírré tették, hogy «a typographus nyomtatását senkinek ne jelentse, ki életét szereti». Egyszersmind Kassay tanácsára rendelet bocsátatott ki, hogy ezentul a fejedelem előleges engedélye nélkül nem szabad könyvet kinyomatni. A censurának ez az első nyoma Erdélyben.

Szóval, Rákóczy mindent megtett, hogy a megsértett királyi méltóságnak teljes elégtétel szolgáltatassék s ekkor várta, hogy végre Ferdinánd is beváltja ígését. Ujabb biztatást e részben nem sokára kapott is. — A fejedelem és a király közt a viszony ez időtájt mérgesebb kezdett lenni, ujabb sérelmeket kellett szenvednie Rákóczynak, a ki ennél fogva a külhatalmakkal való szövetséget most nyilvánosabban kereste. Tudtára jött ez Ferdinándnak s a fegyveres támadás meggátlása végett követét, Lászlóffy Pál magyar udvari kancelláriai registratort sietve menesztette Gyula-Fehérvárra.

Előttünk van a követnek aug. 5-én adott utasítás, melyben a megbeszélendő és tisztázandó kérdések közt mindjárt harmadik helyen van a Nova Transylvanica ügye is. Erre nézve az utasítás a következőket tartalmazza: «Displicenter intellexisse Suam Majestatem, quendam libellum famosum incerto authore prodysse, in eoque Principissam Transylvaniae gravioribus verbis fuisse affectam. Ex adverso vero simili quopiam libello per quendam nomine Paulum Kereszthury in praejudicium praesertim Ecclesiasticorum

¹ Ered. fogalmazvány az Orsz. Levéltárban. Eszterházy cs. lt.

et Religiosorum eidem responsum fuisse. Quae moleste Suam Majestatem tulisse cupereque similia aemulandi studia ac inquietationes sublatas esse, ac proinde pro benigni affectus ac inclinationis suae erga Principem suosque studio, mandasse defacto Comitatus Regiis, ut ejusmodi libelli comportentur et supprimentur. Authorem vero in cujus cognitionem Sua Majestas jam prope devenit, animadversioni convenienti subjicere decrevit. Quia vero ex adverso Paulus Kereszthury foediori adhuc ac magis famoso libello in status praesertim Ecclesiastici et Religiosorum honorem grassatus est, eundem similiter ex parte Principis castigari et corrigi aequitatis justa ratio postulat.»¹

Augusztus 10-én indult útnak Lászlóffy a királynak és királynénak a fejedelemhez és nejéhez sajátkezüleg irt leveleivel. Tizenhárom napi fársztó kocsikázás után Görgényben találkozott Rákóczyval, a ki feleségével, Zsigmond fiával s több főrral épülő félben levő várát tekinté meg s vadászgatott. Üdvözetére a fejedelem egy főemberét küldte, a ki megértvén, hogy a fejedelemasszony számára is hozott a királynétól levelet, élénk aggodalommal kérdezősködött, vajjon van-e a levélben említés téve a gúnyiratról, mert «principissa de famoso libello hactenus nihil constitisse, imo ne id ipsi apperiat sub gravi indignatione Principis per totam Transylvaniam interdictum esse, quasi si literae de similibus ad Principissam datae essent non levis displicentia Principi exinde emergeret.»²

Lászlóffy erre kijelentette, hogy a levél semmi ilyest nem tartalmaz, a királyné csupán üdvözetét és jókívánatait küldi a fejedelemasszonynak.

A kihallgatáson aztán előterjesztette a király propositióit ugyanazon szavakkal, a melyekkel az utasításban foglaltatnak. — A gúnyiratot illetőleg ez volt Rákóczy válasza: «se graviter sensisse editionem famosi libelli contra Principissam, cum qua jam per viginti sex annorum spatium in matrimonio senuisset, extradati. Responsum etiam Pauli Keresztury cum indignatione intellexisse optasseque potius, ut tenor illius libelli ipsum Principem vel ali-

¹ Orsz. Ltár. Conc. exp. canc. 1842. Nr. 305.

² Lászlóffy követségéről való tudósítása egész terjedelemben közölve van: Archiv für kunde österreich. Geschichts-Quellen VIII. 1852. 53 l.

quem Principuorum suorum, quam ipsam Principissam offendisset.» Egyébiránt mielőtt a propositio összes pontjaira végleges választ adna, megbeszéli előbb tanácsosaival, kik között az ősz Kassay is ott volt.

Néhány nap mulva meg is kapta Lászlóffy a következő választ: «Magis conveniens esse, ut autor libri contra Principissam editi, prius Paulo Keresztury puniatur, rationes hujus assignando, Primo, quod Paulus Keresztury suum adhuc nihil in contrarium scripsisset, dum Princeps apud Majestatem, pro satisfactione superinde sibi impendenda institisset. Praeterea quod Princeps irrequisitus, eos per Kereszturium editos libellos comportari et supprimi fecisset. Et quod magis est, ne in posterum aliqui novi libri, sine praescitu Principis in Transylvania Typis excudantur, id serio Princeps praetribuisset. Deinde quod Paulus Keresztury in doctos invectivam fecisset, quae inter pares utique transiret. Autor vero libelli contra Principissam editi, sexum foeminei offendisset recordatusque est Princeps, etiam operis Petri Pazmany, Kalauz dicti, qui si inquit attentius inspectus fuerit, non minores calumnias Calvinianis et aliis repraesentabit. Insuper prioritatem poenae vel exinde etiam hinc praestandam proponebat, quod illius sexus foeminaeus offensus esset, cui utique tamquam debiliori conniveri debitusque honor et praecedentia a sexu virili deferri, etiam inter Principes personas consuevit.»¹

Ferdinánd a követe által tett ígérétét csakugyan be is váltá. Még az nap, a melyen a Lászlóffynak adott utasítás kelt, a Nova Transylvanica elkobzása iránt a felső-magyarországi megyéknek is kiadta azon rendeletet, melyet Reizner e folyóiratban közzétett.²

Ugyanekkor Nyáry István grófhhoz a következő meghagyást intézte:

«Ferdinandus etc. Spectabilis et Magnifice fidelis nobis dilecte. Libellos quosdam non sine laesione famae et honoris magnarum et illustrium personarum idiomate hungarico proximis temporibus

¹ Lászlóffy jelentése.

² «Magyar Könyv-Szemle» 1881. 222. l. Eredeti fogalmazványa az Orsz. Ltárban Conc. exp. canc. 1642. Nr. 309. ezzel a hozzáadással: «ad cottus partium Regni in feriorum sic: manibus Vice Comitís vestri, per ipsum fideli nostro Regni ipsius nostrae Hungariae Comiti Palatino tradendos . . .»

prodysse, displicenter intelleximus. Unum quidem sub titulo Nova Transylvanica in ditionibus nostris suppresso authoris nomine, alterum vero responsorium ejusdem sub nomine Pauli Kereszthury in partibus Transylvanicis evulgatum. Quae quidem cum suis publici scandali honore praesertim, uti praemissum, illustrium personarum, magnorum virorum, Statusque Ecclesiastici consultum esse cupientes Mandavimus fidelibus nostris partium illarum Regni istius nostri Hungariae superiorum comitatibus ut ejusmodi libellos apud quorumque manus reperiri poterunt conquirere et compertam manibus Vice Comitibus cujuslibet Comitatus traditos, per ipsos tibi assignari facere debeant, neque deinceps quispiam tales libellos edere et evulgare imo neque conservare contra hanc expressam benignam nostram voluntatem praesumat. Quocirca fidelitati tuae benigne committimus et mandamus, quatenus dictos libellos ab ysdem recipere et suppressere et pro parte quoque tua negotium hoc ita promerere velis ac debeas. Gratia nostra Caesarea et Regia tibi in reliquo benique propensi manemus. Datum in Civitate nostra Vienna die 5 mensis Augusti 1642.»¹

Hátra volt még, hogy másik ígétét, t. i. a szerző kipuhatolását és megbüntetését is teljesítse a király. Ezt annál könnyebben tehetné, mert mikor az utasítás Lászlóffyhoz s a rendelet a megyékhez elkészült, a szerző már ismeretes volt. Bizonyítja ezt az a körülmény, hogy ugyanazon a papíron, mely a Nyáryhoz intézett meghagyást tartalmazza, foglaltatik az esztergomi érsekprimáshoz intézett. itt közlendő rendelet, melyről a napi dátum valószínűleg csak azért hiányzik, mert expedálás előtt a király beakarta várni, milyen eredménnyel jár követe az erdélyi udvarnál?

«Ferdinandus etc. Reverendissime in Christo Pater fidelis nobis syncere dilecte. Certum quendam libellum famosum in hoc Regno nostro Hungariae non sine laesione famae et existimationis Principissae Transylvanicae prodysse, displicenter intelleximus. Quod quidem Princeps Transylvaniae quo tulerit animo vel inde apparet, quod proxime elapsis temporibus, qua per literas, qua per ablegatos satisfactionem sibi impendi; authoremque libelli castigari constanter postulaverit. Innotuit autem nobis authorem ejusmodi libelli *Georgium Zecheny* Canonicum Strigoniensem fuisse, cujus

¹ Orsz. Ltár. Conc. exp. canc. 1642. Nr. 308.

praecipitantiam animadversioni subyci et vel hoc pacto Principi satisfactionem impendi aequitatis justa ratio postulat. Cupimus itaque ut fidelitas vestra dictum Georgium Zecheny personam utpote Ecclesiasticam, vestraeque jurisdictioni subjectam exily ad tempus poena corrigere ac alio emendare velit. Cum autem per partem adversam de facto longe famosiori ac foediori libello responsum fuisse libellos tamen ipsos per Principem retractos ac suppressos extitisse acceperimus benigne statuimus ut dicti libelli etiam in ditionibus nostris prohibentur. Quocirca fidelitatem vestram clementer requirimus quatenus praescriptorum libellorum editionem ulteriorem nullatenus concedere ac permittere, quin si uspiam vel apud Bibliopolas vel vero alios nobis subjectos reperiri poterunt ad nos deferri facere ac suppressere debeatis. Gratia nostra Caesarea et Regia vobis in reliquo benigne propensi manemus. Datum in Civitate nostra Vienna die mensis Augusti 1642.»¹

Ime tehát sikerült kiderítenünk, hogy az oly nagy port fölvert gúnyirat szerzője *Szecheny György esztergomi kanonok* s nem Rajki, a kit Rákóczy, vagy Hajnal, a kit tudósaink gyanúsítottak. Most még csak az volna irodalomtörténetünk és könyvészetünk gyarapodására kívánatos, vajha a két «mocskos irás» előkerülne!

Szécheny György büntetését illetőleg meg kell jegyeznünk, hogy az reá nézve voltaképen «gradus ad majora» volt. 1643. nov. 20-án csanádi, 1644. szept. 13-án pécsi, 1648. ápr. 18-án veszprémi, 1658. jan. 2-án győri püspök lett; 1685. márcz. 21-én elérte a hazai legfőbb egyházi méltóságot, az esztergomi érsekprimásságot. Meghalt 1695. febr. 18-án. Még egy magyar nyelvű munkáját ismerjük: a gr. Batthyany Ádámné, gr. Formontin Aurora Katalina fölötti gyászbeszédjét, melyet mint veszprémi választott püspök 1663. jan. 10-én tartott Németujváron.²

¹ Orsz. Ltár Conc. exp. canc. 1642. No. 308.

² Kinyom. Bécsben 1654. Lásd «Könyv-Szemle» 1879. 35. lap.